

Wanda Stachiewicz (1895-1995)

8 lipca 1995 roku w Montrealu zmarła ś.p. Wanda Maria Stachiewicz, wdowa po byłym szefie Sztabu Głównego Wojska Polskiego sprzed wojny, córka znanego historyka i rektora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, prof. Władysława Abrahama, absolwentka tegoż uniwersytetu oraz paryskiej Sorbony w dziedzinie studiów historii cywilizacji. Zmarła była założycielką i długoletnią kierowniczką Biblioteki Polskiej w Montrealu. Urodzona 12-go grudnia 1895r. we Lwowie, spędziła tam swą młodość i ukończyła studia uniwersyteckie oraz kurs pedagogiczny Wyższej Szkoły Muzycznej, w której później wykładała przedmioty teoretyczne i historię muzyki. Po wojnie 1920 r. pracuje jako ochotniczka w Pomocniczej Wojskowej Służbie Kobiet w Białym Krzyżu, którego zadaniem była praca oświatowa wśród żołnierzy: nauka czytania, pisanie i podstaw historii polskiej.

W roku 1921 wychodzi za mąż za ppłk. Wacława Stachewicza i spędza kilka lat w Paryżu gdzie jej mąż jest odkomenderowany na studia w École Supérieure de Guerre. Po powrocie do kraju, zależnie od zmieniających się przydziałów służbowych męża, mieszka kolejno we Lwowie, Warszawie, Wilnie i Częstochowie. Okres lat 1935-1939 spędza w Warszawie, gdzie jej mąż gen. Wacław Stachewicz pełni funkcję Szefa Sztabu Głównego.

Przez cały ten okres, jest głęboko zaangażowana w pracach społecznych i oświatowych wśród żołnierzy, za które zostaje odznaczona przez rząd Rzeczypospolitej Złotym Krzyżem Zasługi. W 1939 r. odbywa kurs Przynależności Kobiet do obrony kraju i z wybuchem wojny, w czasie kampanii wrześniowej pełni służbę w łączności. Po inwazji bolszewickiej, z trojgiem nieletnich dzieci przedostaje się do Paryża, a po upadku Francji, w niezmiernie trudnych okolicznościach, do Anglii, skąd zostaje wysłana przez władze polskie, wraz z dziećmi, do Kanady. Po ciężkich przejściach, pozbawiona łączności z mężem, bez funduszy i bez żadnej pomocy z zewnątrz, po przeróżnych krótkotrwałych pracach zarobkowych, otrzymuje

po roku posadę w International Labour Office (biurze Ligi Narodów) przeniesionym na czas wojny z Genewy do Montrealu.

Pomimo ogromnych trudności potrafiła Wanda Stachiewiczowa siłą swej indywidualności wniknąć jak mało kto z Polaków w społeczeństwo kanadyjskie, nawiązać trwałe przyjaźnie z Kanadyjkami i wyrobić sobie uznanie i poparcie w sferach uniwersyteckich, rządowych i wśród osób prywatnych. Potrafiła również wychować swoje dzieci na wartościowych i nieprzeciętnych ludzi.

Mimo pracy zarobkowej brała czynny udział w pracy społecznej instytucji polskich, a także kanadyjskich. Była współzałożycielką Stowarzyszenia Polskich Uchodźców Wojennych i organizatorką cyklu wykładów o kulturze polskiej na uniwersytecie McGill, które cieszyły się dużą popularnością wśród studentów i szerokiego grona publiczności.

Z jej imieniem łączy się powstanie Polskiego Instytutu Naukowego w Montrealu. Była motorem jego założenia zabiegając u profesora Haleckiego, założyciela P.I.N. w Nowym Jorku, o utworzenie jego oddziału w Kanadzie. Jej wyłączną zasługą było uzyskanie dla Instytutu prestiżowej siedziby na uniwersytecie McGill od rektora tegoż uniwersytetu, co od razu ustawiło polski Instytut na wysokim poziomie instytucji uznawanej przez sfery naukowe Ameryki.

Gdy nastąpiło uroczyste otwarcie oddziału Polskiego Instytutu Naukowego w Montrealu, w jesieni 1943, Wanda Stachiewiczowa zostaje jego sekretarzem generalnym. Zakłada Bibliotekę Polską przy Polskim Instytucie Naukowym i zostaje jej kierownikiem. Mając do dyspozycji bardzo skromne środki, organizuje bibliotekę na zasadzie pracy ochotniczej. Stara się o dary i subwencje, zdobywa fundusze na zakup książek przy pomocy specjalnie utworzonego Towarzystwa Przyjaciół Instytutu, organizuje wystawy, konkursy literackie, kiermasz książki etc.

Jeszcze w czasie wojny zaczyna gromadzić księgozbiór, w którym znajdują się "białe kruki" wzmiankowane w poważnych bibliofilskich pracach.

Rok po roku, przez lata wysiłków, inicjatyw i pracy, zdobywając z trudem fundusze i zabiegając u wydawców o bezpłatne dary, rozwijała bibliotekę, która wkrótce stała się ważną akademicką biblioteką polską, znaczącym w całej Ameryce Północnej niezależnym źródłem prawdy historycznej o Polsce, jej kulturze i sztuce, z której oprócz naukowców i studentów kanadyjskich, najobficiej czerpie grono emigrantów i przybyszów z Polski. Organizacja Biblioteki, liczącej obecnie ponad 42,000 tomów, w znacznej mierze opiera się na personelu pracującym ochotniczo. Wanda Stachiewicz swym

ogromnym zapalem, pociagnęła do ofiarnej pracy wiele osób, które przywiązywały się do biblioteki, ceniąc jej wagę, a także atmosferę w niej panującą.

Biblioteka na zawsze pozostanie związana z Jej imieniem. W uznaniu jej zasług, Walne Zebranie Polskiego Instytutu Naukowego w Kanadzie w 1984 r. nadało Bibliotece Polskiej w Montrealu nazwę: BIBLIOTEKA POLSKA IM. WANDY STACHIEWICZ

Tragedie rodzinne : zgon męża a wkrótce potem tragiczna śmierć syna Juliusza, profesora wydziału mechaniki Uniwersytetu McGill i w kilka miesięcy później, jedynej córki dr. Ewy Horton, wyczerpały jej siły, ale nie załamały ducha. Niemal do końca życia czynna była w Bibliotece, zaszczepiając młodemu pokoleniu swój zapal do pracy dla kultury polskiej.

Wanda Stachiewiczowa jest autorką licznych artykułów umieszczonych w polskiej prasie emigracyjnej oraz kanadyjskiej, kilku monografi historycznych w języku angielskim, a także wydanych w 1987r. wspomnień Journey, through History - Memoirs, która to książka była subwencionowana przez kanadyjskie Ministerstwo Wielokulturowości.

Za wybitne zasługi i osiągnięcia w dziedzinie szerzenia kultury polskiej na obczyźnie została odznaczona Krzyżem Komandorskim i Krzyżem Kawalerskim Orderu Polonia Restituta, dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi, dwukrotnie Złotą Odznaką Kongresu Polonii Kanadyjskiej, oraz Orderem Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej.

Wanda Stachiewiczowa dobrze zasłużyła się ojczyźnie, Kanadzie i społeczeństwu polskiemu w Montrealu.